

УДК 510.8:005.35:005.932

Владислав Фадєєв

МЕХАНІЗМ ГРОМАДСЬКО-ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ОСВІТНИМИ РЕСУРСАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

У статті досліджено модель управління освітніми ресурсами вищих навчальних закладів України, що відповідає потребам усіх стейкхолдерів, концептуальним засадам освітньої політики держави й сталого розвитку вищої освіти України. Запропоновано механізм громадсько-державного управління освітніми ресурсами вищої освіти. Цей механізм орієнтовано на координацію управлінських зусиль громадського і державного секторів, на управління освітніми ресурсами системи вищої освіти України.

Ключові слова: управління, освітні ресурси, вища школа, механізм, громадсько-державне управління.

Актуальність дослідження проблеми громадсько-державного управління освітою пов'язана з соціально-економічними та соціально-політичними змінами у світовому просторі: перехід на інноваційний шлях розвитку, виділення в якості пріоритету розвиток людського капіталу та існуючими об'єктивними протиріччями в освіті. До основного протиріччя відносяться розповсюджені процеси включення соціального партнерства в діяльність освітніх установ і недостатня виражена орієнтацією продуктивної взаємодії суб'єктів освітнього процесу та громадськості у вирішенні соціально-значущих для них проблем.

Громадсько-державне управління розглядається як управління, в якому оптимально поєднується діяльність суб'єктів управління громади і держави. Громадсько-державне управління освітою передбачає узгоджену взаємодію між громадою і державою у вирішенні різних питань освіти, пов'язаних з можливістю відповідально і результативно впливати на освітню політику, прийняття управлінських рішень, участь у виконанні адміністративно-управлінських функцій, створенні прозорого соціального середовища для всіх суб'єктів освіти.

Методологічні засади розвитку науки, і педагогічної науки зокрема, відображено в значній кількості робіт. Це наукові праці В. Буряка, О. Глузмана, С. Гончаренка, М. Данилова, В. Кременя, В. Нікіфорова, Ю. Сурміна, М. Фіцули, Е. Юдіна та ін. Питанням філософії освіти присвячені наукові здобутки В. Андрущенко, О. Базалука, Б. Гершунського, Д. Дзвінчука, І. Зязюна, С. Клепка, В. Лутая, Н. Пішуліна, М. Сидорова, В. Шадрікова та ін.

Особливості участі громадськості у державному управлінні вищою освітою відображені в роботах вітчизняних та зарубіжних авторів В. Андрущенко, В. Астахова, Г. Балл, О. Глузман, І. Зязюн, В. Кізіма,

С. Клепко, Г. Клімова, К. Корсак, В. Кремень, М. Култаєва, В. Кушерець, Н. Лавриченко, В. Луговий, В. Лутай, Є. Мануйлов, В. Огнев'юк, М. Романенко, С. Сірополко, В. Скотний, В. Сухіна та інші.

Недослідженими залишаються особливості механізму громадсько-державного управління освітніми ресурсами вищих навчальних закладів.

Метою статті є аналіз механізму громадсько-державного управління освітніми ресурсами вищих навчальних закладів

Процес модернізації системи управління вищою освітою має забезпечити, прозорість та відкритість системи управління освітою за допомогою громадсько-державного партнерства. Для цього процесу необхідно залучити всіх стейкхолдерів, бо саме посилення ролі всіх суб'єктів освітньої політики і їхня взаємодія допоможе демократизації та узгодженості системи управління вищою освітою України.

У пошуках вирішення названих проблем існують три підходи до визначення того, хто повинен виступати ініціатором інтеграції системи вищої освіти і стейкхолдерів. Представники першого підходу вважають, що ініціатива повинна виходити від вузів, так як вони виступають виробниками освітніх послуг і, будучи зацікавленими в їх затребуваності, самі повинні здійснювати маркетинг і знаходити спільну мову зі споживачами. З точки зору представників другого підходу, активність у стосунках з системою професійної освіти повинні проявляти самі роботодавці, оскільки саме вони потребують кваліфікованих кадрів. Нарешті, прихильники третього підходу вважають, що ініціатором взаємодії між роботодавцями та системою вищої освіти має бути держава. Державна освітня політика сьогодення вимагає полісуб'єктності процесу управління вищою освітою, саме тому держава має бути ініціатором процесу залучення усіх стейкхолдерів до процесу управління вищою освітою в Україні.

В умовах розвитку демократії і розширення практики співуправління система освіти все більше спирається на громадські організації та спільноти, що зумовлює виникнення суспільно-державного управління освітою, необхідність якого обумовлена низкою факторів: посилення відкритості освітніх систем; зменшення ступеня централізації управління освітою; підвищення ролі функції забезпечення інновацій в системі освіти; переходу до договірних відносин; зростаючими потребами громадськості в управлінні системою освіти і розвиток громадських ініціатив у сфері освіти; створення «горизонтальних» управлінських структур; необхідність формування «громадянського замовлення» на якість освіти [2].

Завдання демократизації управління освітою в результаті його конструктивного діалогу з державою і громадянським співтовариством полягає в тому, щоб об'єднати всіх суб'єктів в єдину команду для продуктивних спільних дій на основі їх реальної зацікавленості у розвитку освіти [1].

Сутність державної складової управління полягає у фінансуванні та забезпеченні розвитку матеріально-технічної бази сфери вищої освіти,

використанні ресурсів для вирішення завдань розвитку освіти. Однак необхідно відзначити авторитаризм управлінської позиції і бюрократизм у прийнятті та виконанні рішень, існуючий адміністративний тиск на громадську ініціативу, прагнення обмежити її роль і знизити її значення; використання тільки державного ресурсу при визначенні та проведенні освітньої політики.

Впровадження відповідальності уряду за виконання своїх функцій по управлінню стане реальним тільки з появою інших суб'єктів цього процесу, а саме – громадськості, приватного сектору. Монопольне положення держави, негативним проявом якого виступають невідповідність, непрозорість і невідповідальність, буде долатися з включенням цих суб'єктів в процес управління освітньою діяльністю. На даний момент, хоча і має місце розвиток приватного сектору освіти та громадської активності, вони не виступають консолідованими виразниками інтересів своїх груп. Успіх реформування в Україні залежить від того, як буде розв'язано завдання трансформації функцій управління з поступовим посиленням децентралізації повноважень, реорганізації державного контролю тощо. Перехід від централізованої адміністративної системи до децентралізованої, такої, що об'єднує різні форми власності і типи господарювання, потребує нових підходів до управління. Посилений пошук в Україні децентралізованої моделі державного управління галуззю потребує уваги до вироблення нової політики, спрямованої на розширення самостійності та відповідальності не державних органів управління у вирішенні питань забезпечення населення території вищою освітою та її розвитком. Від децентралізації влади та відповідальності очікується більша ефективність роботи центральних інститутів (Міністерства освіти і науки), які, передавши ряд своїх повноважень, сконцентруються на більш ключових проблемах освіти.

Загальносвітовою тенденцією сучасного стану освіти виступає розвиток процесів децентралізації в управлінні цією сферою, які знаходять прояв у делегуванні відповідальності на нижчі рівні управління системою. Це може проявлятися у різних формах: делегування повноважень на нижчі рівні центральної влади, делегування повноважень місцевим органам державної влади, надання повноважень спеціально створеним органам управління освітою, зменшенні ієрархічних рівнів влади.

На рівні вищої освіти поширеною практикою різних країн стає перетворення державних органів управління освітою у незалежні агенції, які діють як неприбуткові організації. В ці агенції залучаються кваліфіковані менеджери, які мають досвід роботи у бізнесових організаціях і можуть сприяти ефективному виконанню державних програм. Незалежні агенції, діяльність яких може фінансуватися частково державою, частково від зароблених коштів, мають кращі можливості вивчення ситуації на ринку праці, місцевого попиту на освіту і професійну підготовку, проблем молоді та безробіття. Діяльність таких агенцій вже набуває не стільки керівного характеру, скільки координуючого.

Система управління освітніми ресурсами вищої школи має стати відкритою, прозорою, демократичною та децентралізованою функцією громадсько-державного управління. Для цього пропонується політично, теоретико-методологічно, законодавчо обґрунтувати створення Незалежної агенції з освітніх ресурсів вищої школи [3].

Керуюча підсистема Незалежної агенції з освітніх ресурсів вищих навчальних закладів складається з представників усіх стейкхолдерів вищої освіти:

1) представники Громадських організацій:

а) з боку замовників: Економічна рада громадських організацій; Асоціація керівників шкіл України; Асоціація керівників закладів нового типу України «Відроджені гімназії України»; Асоціація навчальних закладів України приватної форми власності; Всеукраїнська громадська організація «Батьківський комітет України»; Громадська організація «Інформаційно-консультативний центр «Жіночі ініціативи»;

б) з боку виконавців: Спілка ректорів вищих навчальних закладів України; Професійна спілка працівників освіти і науки; Всеукраїнська громадська організація «Асоціація працівників вищих навчальних закладів I – II рівнів акредитації»; Конфедерація недержавних вищих закладів освіти; Українська асоціація студентського самоврядування; Всеукраїнська студентська рада; Всеукраїнська молодіжна громадська організація «Центр молодіжних ініціатив «Школа лідерів»;

в) з боку споживачів: Спільний представницький орган сторони роботодавців на національному рівні (СПО), який об'єднав Федерацію роботодавців України, Конфедерацію роботодавців України, Всеукраїнську асоціацію роботодавців; Українська спілка підприємців і промисловців;

2) державні установи: Адміністрація Президента України; Кабінет Міністрів України; Міністерство економіки та промислової політики України; Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України; Державна служба зайнятості; Український координаційний комітет сприяння зайнятості населення; Рада з питань професійної орієнтації населення при Кабінеті Міністрів України;

3) експерти: національні: Національна академія педагогічних наук України, Національна академія наук України, НДІ соціально-трудових відносин; міжнародні експерти (Світовий банк, ЄС, Темпус Тасіс)

Ця система вищої освіти є відкритою відносно зовнішнього середовища, до якої можуть бути залученні інші представники стейкхолдерів: громадські об'єднання соціуму; установи соціальної сфери; Громадські ради з освіти; підприємства й організації різних форм власності, що беруть участь у вирішенні питань формування освітнього простору держави.

Організація управління освітніми ресурсами вищої школи України має наступні рівні:

– всеукраїнський – Незалежна агенція з управління освітніми ресурсами вищої школи;

- регіональний – регіональне представництво Незалежної агенції з управління освітніми ресурсами вищої школи у кожній адміністративно-територіальній одиниці України ;
- рівень вищого навчального закладу – окремий відділ з управління освітніми ресурсами у вищому навчальному закладі.

Представники усіх стейкхолдерів утворюють Організаційний Комітет. Члени Організаційного Комітету обираються серед стейкхолдерів через он-лайн висування або шляхом самовисування. Члени Організаційного Комітету повинні займати чітку позицію та бути лідерами у сфері політики та практики громадсько-державного управління. Вони також повинні добре усвідомлювати філософію стейкхолдерського управління та працювати задля реалізації основних принципів компетентно, з повагою та без комерційних інтересів.

Організаційний Комітет виробляє політику та стратегію ініціативи громадсько-державного управління освітніми ресурсами вищої школи в Україні, підтримує продуктивний діалог серед членів та партнерів і представляє Агенцію в регіональних та міжнародних заходах. Організаційний комітет обирає Голову Агенції, який відносно принципів громадсько-державного управління має бути представником громадськості.

Механізмом громадсько-державного управління освітніми ресурсами вищої освіти в умовах сьогодення є створення Незалежної агенції з освітніх ресурсів вищих навчальних закладів. Особливостями цієї Агенції є залучення усіх стейкхолдерів: представників громадських організацій (з боку замовників, виконавців та споживачів освітніх послуг вищої школи), державних установ та національних і зовнішніх експертів. Саме тому до визначення понятійного апарату дослідження покладено стейкхолдерський підхід.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Національна стратегія розвитку освіти України на 2012–2021 роки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://guonkh.gov.ua/content/documents/16/1517/Attaches/4455.pdf> С.7
2. Акинфиева Н. В. Государственно-общественное управление образовательными системами : учебно-методическое пособие / Акинфиева Н. В., Владимирова А. П. – Саратов : Приволжск. кн. изд-во, 2001. – 54 с.
3. Фадеев В. І. Сутність, ціль, структура і функції системи управління освітніми ресурсами вищої освіти України [Електронний ресурс] / В. І. Фадеев // BLACK SEA scientific journal of Academic research. – April 2013. – volume 01. – issue 01. – part b. – Режим доступу : http://www.gulustan-bssjar.com/publication_scientific_papers/journal_of_economics_and_engineering1/